

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ
ГРОМАДИ**

Виконавець: здобувачка другого рівня
вищої освіти, групи м2МН-з

Галузь знань 07 Управління та
адміністрування

Спеціальність 073 Менеджмент

Освітньо-професійна програма:
Менеджмент

СОВА Антоніна Миколаївна

Керівник: к.е.н., доц. ЛЕМІШ Катерина

Запоріжжя – 2024

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	
1.1. Сутність, цілі та інструменти стратегічного планування розвитку територіальної громади	11
1.2. Поняття та ключові елементи стратегії розвитку територіальної громади	20
1.3. Механізм формування та реалізації стратегії розвитку територіальної громади	26
Висновки до першого розділу	38
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	
2.1. Оцінка показників розвитку територіальної громади	40
2.2. Аналіз середовища та чинників впливу на розвиток територіальної громади	52
2.3. Недоліки системи стратегічного планування розвитку територіальної громади	63
Висновки до розділу 2	70
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	
3.1. Пріоритетні напрями вдосконалення механізму реалізації стратегії розвитку територіальної громади	72
3.2. Публічно-управлінські рішення щодо удосконалення стратегічного планування розвитку територіальної громади	80

3.3. План реалізації стратегічних напрямів розвитку територіальної громади	85
Висновки до розділу 3	91
ВИСНОВКИ	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	96
ДОДАТКИ	105

ВСТУП

Актуальність кваліфікаційної роботи зумовлена складними умовами, в яких перебуває Україна внаслідок війни та пов'язаних із нею соціально-економічних, політичних та гуманітарних викликів. Військові дії призвели до масштабної руйнації інфраструктури, втрат людських ресурсів, переміщення значної кількості населення та знищення економічного потенціалу багатьох регіонів. У цьому контексті стратегічне планування розвитку територіальних громад набуває критичного значення, оскільки саме на рівні громад вирішується питання відновлення, виживання та подальшого розвитку українських територій.

Війна суттєво ускладнює процес стратегічного планування, оскільки породжує велику кількість зовнішніх та внутрішніх ризиків, таких як економічна нестабільність, руйнування критично важливої інфраструктури, міграція населення та постійна загроза нових військових дій. Це вимагає розробки гнучких стратегій, здатних адаптуватися до мінливих умов та непередбачуваних ситуацій. У таких умовах важливо не лише формулювати довгострокові цілі, але й забезпечувати їх ефективну реалізацію з урахуванням нових реалій.

Територіальні громади є фундаментом місцевого самоврядування і відіграють ключову роль у відбудові країни після війни. Реалізація стратегії розвитку громад дозволяє мобілізувати наявні ресурси для відновлення інфраструктури, економічної активності та соціальних послуг. Важливим аспектом стає відновлення інвестиційної привабливості регіонів, стимулювання підприємницької активності та забезпечення базових умов для життя населення. У цьому контексті стратегічне планування допомагає громаді визначити пріоритети та оптимально використовувати доступні ресурси для вирішення нагальних проблем.

В умовах війни зростає потреба в розробці стратегій розвитку, які враховують не лише поточну кризову ситуацію, але й можливість довготривалих змін у структурі економіки, ринку праці та демографічній ситуації. Це вимагає використання сучасних підходів до стратегічного планування, таких як управління орієнтоване на результат, сценарне моделювання, залучення громадськості до ухвалення рішень та активна співпраця з міжнародними організаціями.

Завдання місцевих громад — не лише реалізувати власні стратегії, але й інтегрувати їх у ширший контекст національних та міжнародних програм відновлення України. Це передбачає координацію з центральними органами влади та міжнародними партнерами, які надають фінансову, технічну та гуманітарну допомогу.

Стратегічне планування дозволяє громадам не лише відновлюватися, але й ставати стійкими до можливих майбутніх криз. Це стосується підвищення рівня безпеки, створення умов для економічної самодостатності, покращення якості життя та посилення соціальної згуртованості населення. Війна підкреслила важливість стратегії розвитку громад як інструменту, що допомагає забезпечити їх виживання та подальший розвиток в умовах невизначеності.

Таким чином, тема кваліфікаційної роботи є надзвичайно актуальною в контексті сучасних викликів, з якими стикається Україна. Ефективне стратегічне планування та реалізація стратегій розвитку громад сприятимуть не лише подоланню наслідків війни, але й забезпечать сталий розвиток країни в майбутньому.

Мета дослідження — виявити особливості та обґрунтувати результативність реалізації стратегії розвитку територіальної громади.

Для досягнення поставленої мети були поставлені та вирішені наступні завдання:

1. розкрити сутність, цілі та інструменти стратегічного планування розвитку територіальної громади та визначити поняття та ключові елементи стратегії розвитку територіальної громади;

3. дослідити механізм формування та реалізації стратегії розвитку територіальної громади;

4. оцінити показники розвитку територіальної громади;

5. проаналізувати середовище та чинники впливу на розвиток територіальної громади;

6. висвітлити недоліки системи стратегічного планування розвитку територіальної громади;

7. охарактеризувати пріоритетні напрями вдосконалення механізму (процесу) реалізації стратегії розвитку територіальної громади;

8. окреслити публічно-управлінські рішення щодо удосконалення стратегічного планування розвитку територіальної громади.

Об'єктом даного дослідження є суспільні відносини у сфері реалізації стратегії розвитку територіальної громади.

Предмет дослідження – стратегія розвитку територіальної громади.

Практичне значення одержаних результатів. Наукова робота, а також сформовані в ній висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідних цілях – для подальшої розробки актуальних питань реалізації стратегії розвитку територіальних громад;

- у практичній роботі – як теоретичний матеріал для вдосконалення методів та підходів до стратегічного планування розвитку територіальних громад;

- у навчальному процесі – для написання дипломних, магістерських та дисертаційних робіт, при підготовці навчальних посібників, методичних матеріалів та лекцій.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Інтеграція науки та практики управління в умовах соціокультурних трансформацій» м.

Полтава, 25 квітня 2024 року [70], а також на Міжнародній науково-практичній конференції «Наука і молодь в ХХІ сторіччі» м. Полтава, 28 листопада 2024 року [71]. За результатами дослідження опубліковано 3 наукові праці.

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, викладених на 95 сторінках, списку використаних джерел та літератури із 71 найменування на 8 сторінках, додатку. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи 112 сторінок, включаючи 10 рисунків та 15 таблиць.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

Перший розділ магістерської кваліфікаційної роботи присвячений дослідженню теоретичних засад формування та реалізації стратегій розвитку територіальних громад.

Як свідчить аналіз, стратегічне планування є одним з основних механізмів досягнення сталого розвитку громади. Основними елементами цього підходу є залучення громадян до процесу прийняття рішень, врахування зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на розвиток громади, визначення ключових показників ефективності (KPI), які дозволяють об'єктивно оцінити досягнення цілей та стратегічних пріоритетів.

Важливість теоретичних аспектів стратегічного планування обґрунтовується також можливістю узгодження регіональних цілей з національними та міжнародними стандартами розвитку. Це сприяє гармонійному розвитку регіону в контексті загальнодержавних і світових тенденцій та забезпечує послідовний соціально-економічний прогрес.

У другій частині дослідження було проаналізовано механізми стратегічного планування та середовище і фактори, що впливають на розвиток місцевих громад. В ході аналізу було проведено SWOT-аналіз Боярської міської територіальної громади для визначення сильних і слабких сторін, а також можливостей і загроз, які можуть вплинути на реалізацію стратегії. Це стало основою для оцінки поточного стану громади та визначення ключових прогалів в існуючій системі стратегічного планування.

Серед основних виявлених недоліків – недостатнє фінансування, обмежений доступ до кваліфікованих кадрів, відсутність ефективною системи моніторингу виконання стратегічних цілей та низький рівень участі громадян у процесі прийняття рішень.

SWOT-аналіз Боярської громади також дозволив виявити можливості для вдосконалення, включаючи залучення додаткових ресурсів, налагодження партнерських відносин та впровадження інноваційних методів управління. Ці результати вказують на важливість посилення організаційної спроможності громад шляхом застосування новітніх інструментів та методів стратегічного планування. Такі кроки зроблять управлінські процеси більш адаптивними, гнучкими та стійкими до викликів сьогодення.

Третій розділ роботи присвячений розробці рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення механізмів реалізації стратегій розвитку Боярської громади. Основна увага була зосереджена на визначенні пріоритетних напрямів та прийнятті управлінських рішень, які сприятимуть досягненню стратегічних цілей. У цьому контексті було запропоновано низку заходів, таких як посилення організаційної спроможності місцевих громад, оптимізація фінансового планування, створення систем моніторингу та посилення участі громадськості в управлінському процесі.

Одним із пріоритетних заходів є створення стратегічного підрозділу в структурі організації громади для координації дій зі стратегічного планування. Іншим ключовим елементом є впровадження стандарту ISO 37120. Це забезпечить відповідність процесу стратегічного планування міжнародним стандартам сталого розвитку. Важливим елементом запропонованої моделі є фінансова оптимізація, зокрема перехід до бюджетування, орієнтованого на результат, що підвищить ефективність використання ресурсів та сприятиме стабілізації фінансування стратегічних ініціатив.

Іншим необхідним аспектом є запровадження системи моніторингу на основі ключових показників ефективності (KPI). Це дозволить підвищити прозорість процесу управління, забезпечить гнучкість у прийнятті рішень та підвищить довіру громадськості.

Ще одним важливим напрямком є розвиток співпраці з міжнародними організаціями для отримання зовнішнього фінансування.

Налагодження взаємодії з населенням через електронні дискусійні платформи та інформаційні кампанії забезпечить його активну участь у процесі прийняття рішень.

Загалом, результати дослідження підтверджують необхідність удосконалення процесів стратегічного планування та управління розвитком Боярської міської територіальної громади з урахуванням сучасних викликів, таких як війна, економічна нестабільність, зміни в соціальному середовищі та нові вимоги до прозорості та підзвітності влади. Впровадження інноваційних підходів до стратегічного планування дозволить суттєво підвищити ефективність діяльності громади, сприятиме адаптації управлінських процесів до швидких змін та забезпечить інтеграцію громадян у процес прийняття рішень. У свою чергу, це призведе до формування більш сталої та конкурентоспроможної громади, здатної до успішного довгострокового розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 23.11.2023)
2. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня спроможності територіальних громад. Міністерство розвитку громад та територій України. Київ, 2019. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/Metod.recom_spromozhnist.gromad.pdf (дата звернення: 23.11.2023)
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/157-VIII> . (дата звернення: 23.11.2023)
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 23.11.2023)
5. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5.02.2015 року № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 23.11.2023)
6. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. *Відом. Верхов. Ради України*. 1997. № 24. С.170.
7. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова КМУ від 03.11.2010 р. №996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.11.2023)
8. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова КМ України від 5.08.2020 р. № 695. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820> (дата звернення: 23.11.2023)

9. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 5 серп. 2020 р. №695. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnoyistrategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820>

(дата звернення: 23.11.2023)

10. Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 р. №79. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#Text>

(дата звернення: 23.11.2023)

11. Архипенко І. М. Стратегічне управління розвитком об'єднаних територіальних громад. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2019, вип. 2(22). С.1-10.

12. Бабаєв В., Новікова М. Сучасні підходи до зберігання та нарощення ресурсного потенціалу територіальної громади. *Держава та суспільство*. 2018. № 4. С. 197–201.

13. Баценко Л., Мантула В. Оцінка ресурсного потенціалу об'єднаної територіальної громади. *European Journal of economics and management*, 2019. Vol.5. I.1. P. 242-256.

14. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / [Берданова О., Вакуленко В.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні. DESPRO. К. : ТОВ «Софія-А». 2012. 88 с.

15. Білинська М.М., Петроє О.М. Інституціоналізація публічного управління в Україні: наук.-аналіт. доп.. Київ: НАДУ, 2019. 210 с. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/e760811a-c4bb-42dd-a5e1-cf33f3571d2f.pdf> (дата звернення: 25.11.2023)

16. Бородіна О. Інноваційні підходи у регіональній політиці наприкладі принципів SMART-спеціалізації регіону. *Інноваційні*

інструменти забезпечення інвестиційного та інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 27 листоп. 2020 р. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020. С.59-61.

17. Бриль М. Стратегія – основа становлення та розвитку ОТГ. *Місьцеве самоврядування*. 2018. № 5. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2018/may/issue-5/article-36538.html> (дата звернення: 25.11.2023)

18. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад: навч. посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.

19. Васькович І.М., Ващенко О.М. Економічний розвиток громад в умовах децентралізації. Інноваційні підходи до місцевого економічного розвитку в умовах децентралізації влади в Україні. Львів, 2019. С. 3-4.

20. Відкритий бюджет Дніпра : <https://dniprorada.gov.ua/uk/page/vidkruty-budget> (дата звернення: 23.02.2024)

21. Дослідження розвитку інструменту «Громадський бюджет» у містах України. Аналітичний звіт. EGAP. 2020. 43с. URL.: https://api.egap.in.ua/storage/uploads/images/publication/analiticii_zvit/Analitichni-zvit.pdf (дата звернення: 23.02.2024)

22. Есманов О., Штика Ю., Линник М. Стратегії інноваційного розвитку і смарт-спеціалізація : сутність, особливості. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. 3 (12). С.13-18. <https://doi.org/10.32782/dees.12-3> (дата звернення: 13.12.2023)

23. Євтушенко О. Н., Ємельянов В. М., Андріяш В. І. Муніципальний менеджмент : підручник. Миколаїв, 2016. 404 с.

24. Звіт за результатами виконання 1-го етапу проєкту «Контроль громадськості за реформування енергетичного сектора на регіональному рівні в контексті виконання угоди про асоціацію між Україною та ЄС (за грантовою угодою «РФР-8-2018 від 26 січня 2018р.»). 2019. 235с.

25. Зінчук Т.О., Патинська-Попета М.М. Управління фінансовим потенціалом об'єднаних територіальних громад. *Економіка АПК*. 2019. №12. С. 6-15.

26. Ільїна М.В., Шпильова Ю.Б. Інституціональне середовище формування стратегії розвитку територіальних громад. *Класичний приватний університет*. Випуск 1(18) 2020. С. 26-31

27. Ініціативи та проєкти у сфері повоєнного відновлення за період 2022-2024 рр. Дослідницький проєкт ініційований ІСАР «Єднання» та виконаний Київським міжнародним інститутом соціології в рамках проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України». 2023. 202с.

28. Інструменти забезпечення ефективності, результативності та якості діяльності органів державної влади / [М.Канавець (кер. Автор. колективу), ЮЛихач, А.Кукуля, О.Буиенко, ЮЄрченко за заг.ред. В.Купрія]. К.: Центр адаптації державної служб до стандартів Європейського Союзу. 2019. 178с.

29. Крат М., Софій О. Аналітична записка Порівняльний аналіз процесу децентралізації України та Польщі. URL.: <https://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2017/10/Porivnyalniy-analiz-protsesu-detsentralizatsiyi-Ukrayini-ta-Polshhi.pdf> (дата звернення: 23.02.2024)

30. Куценко Т.Ф., Форми залучення громадськості до бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні : оглядовий аналіз. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 66-72

31. Лісовська Л.С. Методичні оцінки гендерного впливу реалізації стратегії розвитку територіальної громади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». Vol. 8, No. 1, 2024. С. 122-135

32. Мельник А. Підвищення конкурентоспроможності територіальних громад в умовах реалізації нової регіональної політики

України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 1. С. 21-36.

33. Мельник А. Багаторівневе стратегічне планування в системі інституційних механізмів управління в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 2. С. 7–23. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.02.007>

34. Мельник А. Формування і розвиток конкурентоспроможних територіальних громад: досвід України і Польщі. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 4. С. 141-147.

35. Мінцберг Г. Зліт і падіння стратегічного планування. Київ: Видавництво Олексія Капусти, 2008. 412 с.

36. Монс Ганссен Міжнародна підтримка реформування сектору безпеки в Україні. URL.: <https://fba.se/contentassets/9f9daa3815ac4adaa88fd578469fc053/ukr-international-support-to-security-sector-reform-in-ukraine---a-mappi....pdf> (дата звернення: 04.04.2024)

37. Нечипоренко А. В., Юрах Ю.С. Аналіз фінансового потенціалу територіальних громад в Україні. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2020. № 1-2. С. 271-284.

38. Опанасюк Ю.А., Деміхов І. Таранюк Л.М. Особливості розроблення стратегії розвитку територіальної громади в сучасних умовах. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.5.6> (дата звернення: 13.12.2023)

39. Основні фінансові показники громад, експерти створили дашборд. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13835> (дата звернення: 15.04.2024)

40. Пастух К. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. *Науковий вісник: державне управління*. 2021. № 1. С. 195-215.

41. Патицька Х. Фінансово-економічний потенціал територіальних громад: механізми функціонування та активізації: монографія / ДУ «Інститут

регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2019. 209 с.

42. План соціально-економічного розвитку Терехівської МТГ на 2024-2026 (проект). URL.: <https://terebotg.in.ua/wp-content/uploads/2024/02/PLAN-Sots-Ekonom-2024-r.-ostatochnyj-variant.pdf>

(дата звернення: 03.04.2024)

43. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України. К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.

44. Перспективи регіонального та місцевого розвитку: матер. 2-ї конференції молодих учених (23 листопада 2023 р., м. Львів) / упорядн.: Матвіїшин Є.Г., Бліщук К.М. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2023. 213 с.

45. Пилипенко Я. В. Порівняльний аналіз реформи децентралізації в Україні та Польщі. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. №2 (21). С. 92-100

46. Попова В.Д., Маценко Л.Ф. Стратегічний аналіз: навчальний посібник. Чернівці: ЧНУ, 2018. 157 с.

47. Портал спроможності територіальних громад / за заг. редакцією П. Остапенка. Київ, 2021. 30 с. URL: https://tdukr.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=47f24b79311f44e2863eabe27ccbdc81&fbclid=IwAR3NdmVaXZD_ojyJnqt41UF01jJ5eOuNZLfJALashZLhfl2mg8w5cdv0ohk (дата звернення: 17.04.2024)

48. Проект Стратегії розвитку Боярської міської територіальної громади до 2027 року. М. Боярка. 2024. 150с.

49. Романюк С. А. Теорія та практика стратегічного управління : монографія. Київ : НАДУ, 2019. 232 с

50. Саєнко П.О. Теоретичні засади формування стратегії розвитку об'єднаної територіальної громади. *Мукачівський державний університет. Економіка і суспільство*. 2016. Випуск № 7. С. 594-598

51. Сментина Н.В., Фіалковська А.А. Стратегічне планування місцевого розвитку: навч. посіб. К.: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 244 с.
52. Стратегічне планування у громаді (навчальний модуль) / А. Ткачук, В. Кашевський, П. Мавко. К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 96 с.
53. Сумець О.М. Стратегічний менеджмент: підручник. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кременч. льот. коледж. Харків : ХНУВС, 2021. 208 с
54. Сучасні проблеми управління. Шлях до сталого миру після війни: держава, бізнес, інновації : зб. Матеріалів XII Міжнар. наук.практ. конф., м. Київ, 24 лист. 2023 р. / уклад.: А. А. Мельниченко, О. А. Акімова, А. М. Іщенко, О. Р. Шиць. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2023. 224 с.
55. Табас Л.Б. Пояснювальна записка до дипломної роботи «магістра» на тему : Дослідження впливу діяльності Тербовлянської ОТГ на соціально-економічний розвиток району. ТНТУ. Тернопіль: [б. в.], 2019. 127 с.
56. Ткачук А.Ф. Естонія: міське самоврядування. Робочі записки / Анатолій Ткачук. К.: ІКЦ «Легальний статус». 2021. 86с.
57. Толуб'як, В.С., Костецький В.В. Перспективи розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. *Інвестиції : практика та досвід*. 2019. № 14. С. 33-41.
58. Чикало І. Управління ресурсоефективністю об'єднаної територіальної громади. *Держава та регіони*. Серія: Державне управління. 2017. № 2 (58). С. 144–151.
59. Шарлея Р., Кавунець А., Безпалько О., Москалу М., Ланова А. Європейські стратегії для місцевих громад України та Молдови: досвід країн Вишеградської четвірки: методичний посібник. К., 2018. 76 с.
60. Шибанін В. С., Уманська В. В., Решетілов Г. О. Розвиток територій у системі державної регіональної політики. *Регіональна економіка*. 2021, №3. С. 28-35

61. Щур Р.І. Фінансовий потенціал територіальних громад: теоретичний аналіз. *Економіка та держава*. 2018. № 5. С. 60-64
62. Bryson J.M. Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations: A Guide to Strengthening and Sustaining Organizational Achievement. John Wiley & Sons, Hoboken. *Open Journal of Applied Sciences*, Vol.9 No.4. 2019.
63. Digital Transformation in Local Governments: The Case of Stockholm. *Urban Studies Journal*. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.103115>
64. Friedmann J. Regional Development Policy / J. Friedmann. Boston : Mass. Inst. Techn. 1965.P. 12-97.
65. Greater Manchester Combined Authority Annual Performance Report. Standing Together: Annual Report 2022–2023. URL: <http://surl.li/yhrufk> (дата звернення: 22.05.2024)
66. Healey P. Making Strategic Spatial Plans. London. 1997. 318p.
67. Manchester City Council/ URL.: <https://democracy.manchester.gov.uk/documents/s2726/Social%20Value%20KPIs%20in%20contract%20report.pdf> (дата звернення: 11.05.2024)
68. Sustainable Development in Stockholm – Performance Monitoring Report. Stockholm City Council. URL.: https://www.stockholmresilience.org/download/18.51d83659166367a9a16353/1539675518425/Report_Achieving%20the%20Sustainable%20Development%20Goals_WEB.pdf (дата звернення: 12.05.2024)
69. The Impact of Real-time Project Monitoring on Public Sector Accountability: Rotterdam's Automated System. *Journal of Urban Management*. URL.: <https://neuroject.com/real-time-construction-monitoring/> (дата звернення: 22.05.2024)
70. Сова А., Леміш К. Реалізація стратегії розвитку територіальної громади. Інтеграція науки та практики управління в умовах соціокультурних трансформацій: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практич. конф. (25 квітня

2024 року, м. Полтава). м. Полтава : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2024.
С. 234-236.

71. Сова А., Леміш К. Управління змінами в процесі реалізації стратегії розвитку територіальної громади. Наука і молодь в ХХІ сторіччі: матеріали Х Міжнародної молодіжної науково-практичної інтернет-конференції, 28 листопада 2024 року. м. Полтава: ПУЕТ, 2024. С.